

EW

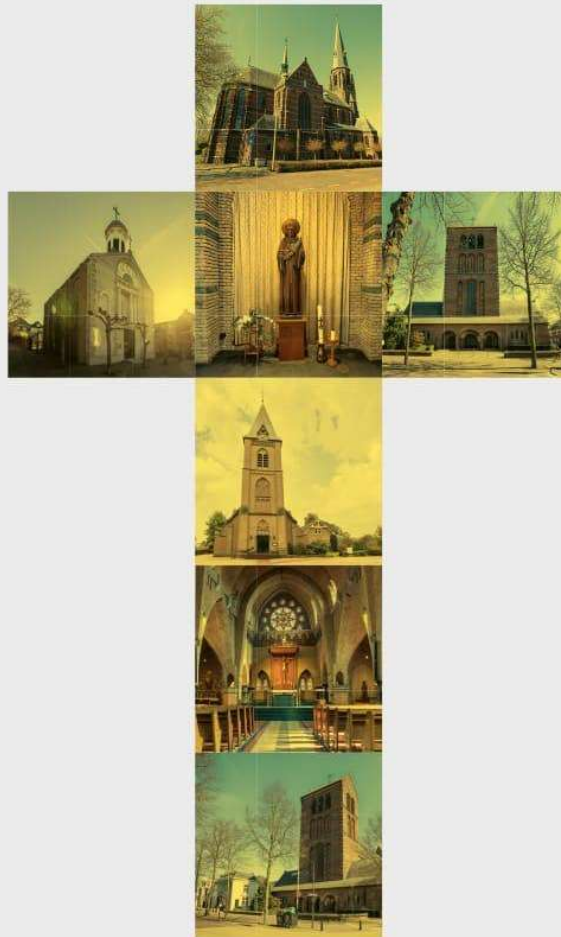
MAGAZINE • 19 APRIL 2025 • WEEK 16 • 81STE JAARGANG • € 7,50

Adieu globalisering
Hoe Europa zich snel
kan aanpassen

Russell Shorto:
'Het populisme
verliest momentum'

Paaseditie
Extra dik

Kerken in de uitverkoop

EW-onderzoek: Brabanders in opstand tegen
de verkwanseling van hun katholieke kerken

Kerk verkwanseld: moet de overheid een actievere rol hebben?

Hella Hueck

17 april 2025 Leestijd: 2 minuten

Het bisdom Den Bosch verkoopt in hoog tempo kerkgebouwen, zonder inspraak van parochianen – terwijl dat volgens de paus wel moet. Hella Hueck vraagt zich af of de overheid niet een actievere rol moet spelen bij het beschermen van ons erfgoed.

Het bouwen van een kerk is altijd een kwestie van lange adem geweest. Neem de prachtige gotische Sint-Jan in Den Bosch. Bijna twee eeuwen lang werd de kathedraal steen voor steen opgetrokken uit de Bossche aarde.

Hella Hueck

Hella Hueck is sinds januari 2024 hoofdredacteur van EW.

Metselaars, beeldhouwers, timmermannen en smeden lieten hun kunde in steen voor zich spreken. Wie niet zelf kon bouwen, zoals rijke kooplieden, schonk geld. Vast om God te vriend te houden, maar ook uit trots: je bouwde mee aan het aanzien van de stad. Burgers met twee linkerhanden droegen bij door op zondag dubbeltjes en kwartjes in het collectezakje te stoppen. Velen zagen de kathedraal nooit afgebouwd. Maar dat maakte niet uit, de kerk was een gemeenschappelijk project.

Bij [*The Passion*](#), het levensverhaal van Christus, is het elk jaar krankjorum druk, maar de kerk weet de Nederlander steeds minder te vinden. Zo sloten in het bisdom Den

Bosch de afgelopen jaren opvallend veel kerken hun deuren. Meer dan een kwart van de rooms-katholieke kerkgebouwen in het bisdom zijn tussen 2018 en 2023 verkocht.

Parochianen krijgen geen inspraak bij de verkoop van hun kerk

Uit ons onderzoeksverhaal van deze week blijkt dat het bisdom Den Bosch in rap tempo waardevol vastgoed vrijmaakt en verkoopt. Parochianen krijgen geen inspraak in de verkoop van hun kerk, terwijl dat wel moet van de paus. Volgens de Duitse kerkenrechter Markus Graulich is dat in het rooms-katholieke recht een *Tatstraf*, een misdaad. Redacteur [Marthe-Geke Bracht](#) tekende de frustraties van de kerkgangers op, want hun parochies zijn juist springlevend.

In Amsterdam vrezen kerken voor hun voortbestaan door gebrek aan ruimte. Huurcontracten worden niet verlengd, gebouwen worden gesloopt. Burgemeester Femke Halsema wil de vingers niet branden aan de kwestie, met het argument dat er scheiding moet zijn tussen kerk en staat. De vraag is of de overheid niet een actievere rol moet hebben. Kerken laten onze gedeelde geschiedenis zien en zijn erfgoed van ons allemaal. Ook van de ongelovige Thomassen.

[Lees het EW-onderzoek: Kerken in de uitverkoop: Brabanders in opstand tegen verkwanseling bisdom Den Bosch](#)

Kerken in de uitverkoop: Brabanders in opstand tegen verkwanseling bisdom Den Bosch

Kerk Verkwanseld

Steeds meer kerken worden verkocht. Gesprek met parochianen die zich verzetten tegen de sluiting van 'hun' kerk. 'Het wordt over de hoofden van de mensen besloten.'

Marthe-Geke Bracht

Foto's Guido Benschop

17 april 2025 Leestijd: 19 minuten

Een toren met een huisje. Voor de een is het niet meer dan een hoop oude stenen, voor de ander een plek van blijdschap en rouw, van begin en van einde. Om zo af en toe een kaarsje te branden of voor het heilige vuur. Om de stilte op te zoeken of een concert te beluisteren. Voor vluchtelingen en vrijwilligers. Voor gelovigen en voor goddelozen.

Marthe-Geke Bracht (1968) is een Nederlandse actrice en journaliste.

Een plek waar je niet omheen kunt of juist elke dag omheen moet, want vaak gelegen in het hart van een dorp of een stad. Soms een architectonisch wonder of een monument. Maar altijd getuige van gedeelde geschiedenis. Waar iedereen welkom is. Of was, want steeds meer kerkdeuren gaan dicht. Met dubbeltjes en kwartjes bijeengespaarde gebouwen van een gemeenschap worden gesloopt of verbouwd tot woningen, een boekwinkel of een klimhal.

Parochianen in het overwegend rooms-katholieke Noord-Brabant verzetten zich tegen de sluiting van 'hun' kerk. Hoe gaat dat in zijn werk? Betekent sluiting alleen een verlies voor de kerkgemeenschap, of raakt het ons uiteindelijk allemaal? Van wie is de kerk eigenlijk? 'Er volgen nog honderden kerken. En het erge is: dat wordt over de hoofden van de mensen heen besloten.'

Op een vroege zondagochtend staat Rob Elings (79) op de parkeerplaats van de Sint Caeciliakerk in Enscht. Hij is geboren in de Kerkstraat, als kind kwam hij dagelijks in de kerk. Hij staat mij op te wachten, een map papieren stevig onder zijn arm geklemd.

Praten met de pers is, zoals voor veel parochianen, geen vanzelfsprekendheid. Maar het lot van 'zijn' kerk, een rijksmonument uit 1898, gaat hem aan het hart. Zijn kerk staat op de nominatie om gesloten en verkocht te worden, evenals de pastorie, de grote parkeerplaats en de ruime, ommuurde tuin. Het kerkbestuur heeft de bisschop inmiddels al verzocht 'de kerk aan de eredienst te onttrekken', zoals dat in de Rooms-Katholieke Kerk heet.

Sinds mei 2016 is Gerard de Korte bisschop van het bisdom Den Bosch, waar de Sint Caeciliakerk onder valt. Met een kleine één miljoen gelovigen is dat bisdom het grootste van de zeven bisdommen in Nederland. In 2016 had het nog 323 kerkgebouwen, in 2023 waren er daar 230 van over.

Het kerkrecht schrijft voor dat bij sluiting een stappenplan moet worden doorlopen. Daarin is de eis opgenomen dat het kerkbestuur de parochianen in 'hoorzittingen' over haar voorgenomen besluit hoort. Maar dat blijkt niet altijd te gebeuren. En het uiteindelijke besluit van de bisschop voldoet niet altijd aan de eisen die de kerk eraan stelt.

Desondanks acht het bisdom sluiting soms onontkoombaar. Hoewel het rooms-katholieke geloof nog altijd de grootste religie is in Nederland, neemt het aantal gelovigen de laatste jaren in steeds sneller tempo af. Een afname die wordt aangejaagd door de misbruikschandalen in de kerk.

Volgens het Kaski, het wetenschappelijk instituut van de Radboud Universiteit dat onderzoek doet naar vraagstukken rond religie en samenleving, waren er eind 2023 nog maar 3,5 miljoen rooms-katholieken in Nederland (eenvijfde van de bevolking). Vijf jaar eerder waren dat er nog meer dan 3,7 miljoen. In diezelfde periode sloten 145 rooms-katholieke kerkgebouwen hun deuren. Het Kaski voorspelt dat er nog honderden gebouwen zullen volgen.

Maar een aantal mondige parochianen in Noord-Brabant is niet van plan te accepteren dat 'hun kerk' dit lot treft. Het verzoek van het kerkbestuur 'de kerk aan de eredienst te onttrekken' heeft hen verrast en ontgoocheld. De verplichte 'hoorzittingen' hebben ze niet als zodanig herkend; het waren niet meer dan bijeenkomsten met een kerkbestuur dat achteraf gezien allang besloten had de kerk te willen sluiten.

Daarom werd in Enschoot het platform 'Behoud St. Caeciliakerk Enschoot' in het leven geroepen. Een handtekeningenactie leverde al snel driehonderd steunbetuigingen op. Een hechte gemeenschap kwam in verzet.

De Sint Caeciliakerk in Enscht: op de nominatie om te verkopen

DE KERK LOOPT NOG BEHOORLIJK VOL VOOR DE ZONDAGMIS

Deze zondagochtend druppelen ze langzaam binnen, de kerkgangers. Het zijn er veel meer dan je zou vermoeden in een kerk die wegens leegloop binnenkort zijn deuren moet sluiten. Uiteindelijk zit de kerk voor meer dan de helft vol. Met een overwegend grijs publiek, maar toch.

Het is niet de vaste pastoor die vandaag preekt. Hij roept op tot samenzijn en nodigt uit om samen de blijde boodschap te verkondigen. ‘U denkt misschien, ik ben zo klein, wat kan ik nu betekenen?’ Zijn preek is geheel in stijl met het nieuwe beleid dat paus Franciscus voorstaat en waarin de parochianen een actieve rol krijgen: ‘U kunt mensen naar de kerk brengen.’

Er wordt samen gezongen – ‘Heer, ontferm u over ons’ – en samen gebeden: ‘Als onze weg ten einde loopt, neem ons dan op in uw huis, waar plaats is voor velen.’ De kerkgangers wensen elkaar vrede, handen worden geschud, er wordt ter communie gegaan. Het koor zingt. Het brood wordt symbolisch gebroken. ‘Kom en volg mij op de weg.’

Na afloop van de dienst is iedereen welkom bij een levendige koffietafel in de naastgelegen ruimte. Een vrijwilliger gaat rond met kannen koffie en thee, er staan schaaltes met koekjes op tafel. De sfeer is warm en gemoedelijk, al levert mijn aanwezigheid ook een beetje spanning op. Niet iedereen wil praten. Onderzoekende blikken.

Rob Elings staat te popelen om mij deelgenoot te maken van zijn verontwaardiging. ‘De Nederlands kerkprovincie heeft niet eens de moeite genomen de pauselijke opdracht voor het nieuwe beleid, voor een “synodale missionaire” kerk, in het Nederlands te vertalen. In Nederland wordt liever ingezet op de verkoop van kerkgebouwen.’

Hij opent zijn map met papieren. In de ‘synodale missionaire kerk’ waartoe paus Franciscus, met zijn breekbare gezondheid, heeft opgeroepen, is een grotere rol weggelegd voor de parochianen. Het is een kerk waarin ze meedenken, meedoen en meebeslissen. ‘Maar,’ zegt Elings, ‘hoe is zo’n missionaire kerk mogelijk als de plekken waar de mensen moeten samenkomen door het bisdom worden verkwanseld?’

Meedenken, meedoen en meebeslissen was voorheen mogelijk via inspraakorganen, de ‘torengroepen’ van de afzonderlijke kerken. Maar als donderslag bij heldere hemel besloot het parochiebestuur dat dit belangrijke inspraak- en adviesorgaan voor parochianen zou worden opgeheven. Opmerkelijk genoeg op het moment dat het proces tot sluiting van de Sint Caeciliakerk werd ingezet. En zonder overleg.

AFWEZIGHEID MASTERPLAN BIJ HET BISDOM

Noor Heemskerk, jurist, is actief voor het platform 'Behoud St. Caeciliakerk Enschoot'. Na de koffietafel komen de parochianen bij haar thuis. Dorpsgenoten verenigd in verontwaardiging. Ze willen niet allemaal met hun naam in dit artikel, de meesten komen hier vandaan en willen geen problemen.

Ze verbazen zich over de afwezigheid van een masterplan bij het bisdom en missen beleid gericht op het openhouden van kerken. Inmiddels hebben ze het bisdom een bezoek gebracht. Iedereen wil graag zijn verhaal doen. 'We zijn niet alleen ontevreden over het proces, het was ook de houding van de aanwezigen, zo afstandelijk en koud,' zegt een kerkganger.

Noor Heemskerk en Koert Rasenberg in de Sint Caeciliakerk. Beeld: Guido Benschop

‘Ze hebben een sterfhuis-constructie op de kerk losgelaten’

Bisschop De Korte luisterde aandachtig, een vicaris ‘deed zijn best’ en een kanselier pochte dat hij al tweehonderd kerken had gesloten en herbestemd. Alsof hij daarmee iets goeds had gedaan. De parochianen kunnen er nog steeds niet over uit, zo misplaatst vonden ze zijn reactie. De bisschop weet dat bij sluiting 70 procent van de gelovigen afhaakt en de kerkbijdrage niet meer betaalt.

De parochianen vertellen dat het beleid in de Sint Caeciliakerk steeds conservatiever werd. Een jeugdkoor mocht het liedje *Kijk omhoog* van Nick en Simon niet meer zingen. Een gemengd koor voor volwassenen werd opgeheven. Een levendige groep van vrijwilligers werd het enthousiasme voor het werken in de kerk ontnomen. Alsof de parochianen door het kerkbestuur de kerk uit werden gedreven.

Misschien was het een vooropgezet plan, oppert een parochiaan. ‘Ze hebben op deze kerk een sterfhuisconstructie losgelaten. Deze kerk is interessanter voor het bisdom dan die andere in Berkel of Udenhout. Hier is een groot parkeerterrein, een kerkplein, een grote parochietuin. Aan deze kerk valt dus goed te verdienen.’

Bisdom sluit kerken omdat ze noodlijdend zijn, maar is dat wel zo?

Het platform wacht al maanden op een financiële onderbouwing voor de beslissing van het kerkbestuur. Ze hebben slechts een summiere weergave van de cijfers gekregen. De volledige boekhouding is nog altijd niet ingezien. En de cijfers waarop het bisdom zijn keuze baseert, lijken fundamenteel af te wijken van de gegevens waarover het platform beschikt.

De kerk zou noodlijdend zijn. Dat bevreemdt hen: waarom wisten ze dit niet? De pastoor van de Sint Caeciliakerk is nog wel accountant. En waarom heeft de kerk nog niet zo lang geleden als investering twee panden aangekocht en onlangs het fraterhuis verkocht, en gaat het nu financieel zo slecht dat de kerk moet sluiten?

Het kerkbestuur blijft de antwoorden schuldig, maar het bisdom heeft onlangs wel een bemiddelaar gestuurd. Dat leidde nog niet tot verbinding. De sombere cijfers waarnaar de bemiddelaar verwijst, kan hij vooralsnog niet onderbouwen. Hij doet voorkomen alsof de sluiting al sinds 2018 bij de parochianen bekend zou zijn geweest en spreekt de taal van een manager.

Het platform wil benadrukken dat ze het parochiebestuur en het bisdom helemaal niet ‘aan het kruis willen nagelen’. ‘Wij zijn slechts een groepje betrokken parochianen die er alles aan willen doen om de kerk open te houden. Om daarmee de kerk levend te houden, ook in Enschtot.’ Ze begrijpen niet waarom ze in die wens tegenover het bestuur en het bisdom komen te staan. ‘Wij willen toch hetzelfde, waarom zijn ze niet blij met ons?’ Ze hopen nog steeds op een goede afloop.

Bisdom laat kerken sluiten – dat is in weerwil met kerkelijk recht

Dat geldt ook voor Frans Alting von Geusau (91), oud-diplomaat en emeritus hoogleraar internationaal recht. ‘Het is een droeve geschiedenis,’ zegt hij en hij kiest zijn woorden zorgvuldig, ‘een verhaal waarin de liefde die wordt gepreikt geheel ontbreekt.’

Dat verhaal houdt hem nu al zeven jaar bezig. Zeven, het getal dat in de bijbel symbool staat voor ‘completeheid’, dat iets ‘af’ is. Maar dit verhaal is allerm minst af, het heeft een

open einde. Over het lot van zijn kerk, de monumentale Joanneskerk, gelegen in het stadshart van het meer dan achthonderd jaar oude Oisterwijk, tast iedereen nu al jaren in het duister.

Emeritus hoogleraar Frans Alting von Geusau. Beeld: Guido Benschop

Toen de bisschop van het bisdom Den Bosch in 2018 een decreet uitvaardigde dat de Joanneskerk op voorspraak van een pastoor moest sluiten, kwam dat niet geheel onverwacht. Al eerder was er een van bovenaf door het bisdom opgelegde fusie aangekondigd in de parochie waartoe de Joanneskerk behoort. Een fusie die volgens Von

Geusau gedoemd was te mislukken, omdat het geloof in beide kerken heel anders wordt ingevuld. Toch leek het dit keer menens: binnenkort zouden de Joannesparochianen kerkeloos worden en genoodzaakt zijn zich te wenden tot de andere kerk.

Het bisdom hield de parochianen voor dat de fusie zou leiden tot 'een nieuwe geloofsdynamiek'. Von Geusau zag er vooral een poging in om de andere kerk in Oisterwijk, de Petrusparochie, te vullen. Hij vindt het onbegrijpelijk: waarom is de keuze op de Joanneskerk gevallen, een financieel gezonde kerk met een bloeiende gemeenschap? En is het besluit van de bisschop niet in strijd met het canonieke (kerkelijke) recht? Hoe verhoudt dit besluit zich tot de nieuwe missie van de paus?

Een bisschop mag een kerk niet zomaar sluiten. Het kerkrecht stelt twee eisen: sluiting mag geen schade toebrengen aan de geloofsgemeenschap, en de gelovigen dienen in alle openheid bij dit pijnlijke proces betrokken te worden. Von Geusau is ervan overtuigd dat beide vereisten in Oisterwijk geschonden zijn.

Een sluiting zal immers wel degelijk schade toebrengen aan de Oisterwijkse gemeenschap. Parochianen zijn niet bereid zich tot een andere kerk te wijden, die haken na het verlies van hun kerkgebouw vaak af. En de pastorale teams die zo'n fusie moeten begeleiden, zijn daar niet voor opgeleid. Van die beloofde nieuwe geloofsdynamiek zal dus geen sprake zijn. En van de vereiste 'openheid' was al helemaal geen sprake. Waarom is het proces in Oisterwijk zo stiekem verlopen? Waarom werden parochianen niet gekend in de beslissing?

'Een goede pastoor zou met de parochianen van zijn kerk overleggen, maar hier in Oisterwijk gebeurde dat niet.' Von Geusau vertelt dat er geen enkele dialoog was. 'Een pastoor kan een verbindende rol spelen, maar parochianen ook van zich vervreemden.'

Von Geusau ziet niets in de fusie. Hij noemt die 'een recept voor machtsmisbruik en mislukking, voor verbittering en afbraak'. Was dit het werk van een jaloerse pastoor die de populariteit van de Joanneskerk al jaren een doorn in het oog was? Hij kon niet anders dan concluderen dat hier 'hele onzuivere motieven' een rol speelden en besloot zich niet neer te leggen bij het decreet.

De emeritus hoogleraar tekende bezwaar aan bij het bisdom. 'De bisschop gaat in zijn plannen ten onrechte uit van een geseculariseerd kerkgebouw,' licht Von Geusau zijn bezwaar toe, 'alsof het een bedrijfspand is.' Dat is volgens hem een fundamenteel onjuiste opvatting. 'De betekenis van het woord "kerk", ecclesia, is gebouw én gemeenschap, die twee kun je niet zomaar van elkaar losmaken. Dit is een huis van God, de bisschop bezit de kerk niet.'

De Heilige Joanneskerk in Oisterwijk. Beeld: Guido Benschop

Hoe een conservatieve pastoor ‘zijn’ parochianen wegtreiterde

Von Geusau is niet de enige die heeft ervaren hoe een pastoor parochianen van zich kan vervreemden. Krantenberichten over andere kerksluitingen met koppen als ‘Pastoor sluit kerk na optreden dj en band’, ‘Pastoor breekt bloeiende geloofsgemeenschap tot de grond af’ en ‘Kerkgangers boos op pastoor’ laten zien welke invloed een, veelal conservatieve, pastoor binnen een parochie kan hebben op de leegloop in de kerk.

Een voorbeeld van dat laatste is wat de parochianen in het Noord-Brabantse Woudrichem afgelopen december is overkomen. Het was de climax in een eindeloze reeks treiterijen van een conservatieve pastoor die de vrijheden van ‘zijn’ parochianen steeds meer inperkte.

Johannes Nepomukkerk in Woudrichem. Beeld: Guido Benschop

Parochiaan Toine Korthout vertelt dat pogingen tot inspraak steevast werden opgevat als 'tegenwerking'. Een gesprek tussen parochianen en pastoor Federico Ceriani (eerder al eens negatief in het nieuws wegens zijn liefdeloze optreden bij een begrafenis en vanwege zijn streng-conservatieve preken) was bedoeld om de communicatie te verbeteren, maar leidde slechts tot een opsomming van een lijst met activiteiten die in de toekomst niet meer in de kerk waren toegestaan. Het kinderkerstfeest werd afgeschaft, en gaandeweg werden ook steeds meer vrijwilligersinitiatieven verboden.

De mondigheid en saamhorigheid onder parochianen waren de Italiaans-Argentijnse pastoor een doorn in het oog. Dat hij uiteindelijk de kerkdeur op slot deed, met toestemming van de bisschop, liet de emoties hoog oplopen. Toine Korthout: 'Wat overbleef, is een heel sektarisch groepje rond een conservatieve pastoor die dikke vriendjes is met de bisschop, in een verdeeld dorp.'

Parochianen vierden uiteindelijk noodgedwongen Kerst in een zaal van een seniorencomplex. Korthout heeft inmiddels samen met andere parochianen een eigen kerkgenootschap opgericht.

Von Geusau zag hoe het ook anders kan, en hoe een pastoor het proces van ontkerkelijking juist kan keren. In een vergelijkbare zaak in Tilburg speelde het pastoraal team een verbindende rol: de gemeenschap groeide, sluiting werd voorkomen.

Het roept de vraag op of de keuze voor een conservatieve pastoor ook een middel kan zijn om leegloop te creëren, zodat waardevol kerkelijk vastgoed kan worden vrijgemaakt en verkocht. Een georkestreerde leegloop.

Decreet van de bisschop werd ongeldig verklaard

Bezwaar aantekenen tegen een besluit van de bisschop heeft voor gelovigen een andere betekenis dan het bezwaar en beroep in de juridische wereld. Hier geldt het canonieke recht. Verzet tegen een bisschop betekent verzet tegen iemand die in de kerk wordt gezien als aardse afgezant van God. Een parochiaan zal een bisschoppelijk decreet daarom niet licht in twijfel trekken. Dat Von Geusau toch in verzet kwam, is dan ook bijzonder.

Nog opmerkelijker is dat hij niet alleen in bezwaar ging bij de Bossche bisschop maar, toen deze zijn bezwaar als niet ontvankelijk beoordeelde, ook bij de Congregatie voor de Clerus, een orgaan van het bestuursapparaat van de paus. Voor de meeste parochianen is de weg naar Rome niet alleen oud en bezwaarlijk, maar ook onvindbaar. Von Geusau kan echter bogen op een rijke internationale carrière: hij kent de weg in het Vaticaan en deinsde er niet voor terug om zijn strijd tot aan de heilige stoel te voeren. Als David tegen Goliath.

En Von Geusau kreeg gelijk. Het decreet tot sluiting van bisschop Gerard de Korte werd in 2018 ongeldig verklaard. Tot viermaal toe probeerde De Korte alsnog zijn gelijk te krijgen, hij ging in beroep tot aan de hoogste kerkelijke instantie in het Vaticaan. Maar hij verloor, op alle punten.

[Lees het interview met bisschop De Korte: 'Ik wil evangeliseren met een glimlach'](#)

Bisschop De Korte negeert pauselijk decreet

Voorlopig leek de Joanneskerk dus gered van sluiting. Maar niet alleen Gods wegen, ook die van het bisdom zijn ondoorgankelijk. Tot op de dag van vandaag negeert De Korte het pauselijk decreet dat hem in het ongelijk stelde, ondanks herhaaldelijke oproepen van de Congregatie aan de bisschop om de uitspraak van het pauselijk gezag na te leven. Sluiting hangt nog steeds als een zwaard van Damocles boven de kerktoren.

‘Er wordt nu geprobeerd om het kerkelijk leven in onze parochie onmogelijk te maken, zeven jaar na de uitspraak is de zondagsmis nog altijd niet in ere hersteld,’ zegt Von Geusau. Hij ziet het als een soort wraakactie omdat hij naar de paus is gelopen.

Van Geusau schreef opnieuw naar de bisschop in Den Bosch. En hij smeekte de Congregatie in het Vaticaan om de bisschop ter verantwoording te roepen. In diplomatiek en eerbiedig geformuleerde brieven die zijn terug te lezen in de kroniek die hij over zijn strijd heeft geschreven. Zijn gehele correspondentie met het bisdom en het Vaticaan is erin opgenomen.

‘Dank voor uw mail. Ik heb uw dossier gelezen. Vanzelfsprekend respecteer ik uw interpretatie van de kerkelijke situatie in het algemeen en in Oisterwijk in het bijzonder. U zult begrijpen dat ik een andere visie heb,’ schrijft de bisschop minzaam in een reactie. Die andere visie zou geen slotconclusie moeten zijn, maar een uitnodiging voor een open dialoog, reageerde Von Geusau. Daarna werd het stil. ‘Ik heb zoveel gedaan als in mijn vermogen ligt.’

Kerkjurist: bisschop De Korte begaat 'een misdaad'

De Duitse kerkjurist en kerkenrechter Markus Graulich (60), verbonden aan het Vaticaan, zegt dat het niet mogelijk is om verslagen van kerkelijke rechtszaken in te zien, zoals dat bij 'normale' jurisprudentie wel kan. Gevallen als in Oisterwijk en Enschoot zijn in het Vaticaan dus niet opvraagbaar. Maar over het negeren van een pauselijk bevel kan hij kort en helder zijn: dat is binnen het kerkelijke recht een 'Tatstraf', oftewel 'een misdaad'. Het impliceert dat wat in Oisterwijk gebeurt niet zonder gevolgen kan blijven voor de bisschop.

Kerkverkoop kent ook buiten Noord-Brabant opmerkelijke voorbeelden. Vorig jaar leidde de verkoop van een prachtig middeleeuws kerkje in het Groningse Woldendorp nog tot grote maatschappelijke verontwaardiging.

Het kerkbestuur bleek misleid, de kerk werd met mooie beloftes voor maar 10.000 euro aangekocht door een Amsterdamse miljonairsfamilie. Eerder had die in Friesland voor hetzelfde bedrag ook al een kerkje weten te bemachtigen. De gemeente werd pas ingelicht toen de verkoop al onomkeerbaar was. Het Groningse kerkje werd vervolgens door de familie prompt voor 500.000 euro weer te koop gezet. Dorpsgenoten en parochianen hadden het nakijken.

Dubbele petten bij de verkoop van kerkgebouwen

Zijn sluitingen altijd zo onontkoombaar als ze worden gepresenteerd?

Of spelen er ook andere belangen? Het is moeilijk te controleren.

Kerken geven mensen een gevoel van eigenheid. Beeld: Guido Benschop

Een veelgehoorde klacht in Noord-Brabant is dat het vaak dezelfde partijen zijn die worden betrokken bij het onderhoud en de verbouwing van kerken. Bij afwezigheid van een aanbestedingsplicht is het onduidelijk hoe het bisdom te werk gaat en wiens belangen een kerkbestuur dient.

Het bisdom laat zich bijstaan door adviseurs die tegelijk zitting hebben in een kerkbestuur en die intussen ook nauwe banden blijken te hebben met een bouwbedrijf dat een groot deel van de restauraties en herbestemmingen in Noord-Brabant verzorgt. Dat laat alle ruimte voor belangenverstrengeling en vormt aanleiding bij het bisdom te informeren naar de *checks and balances*. Het zou voor de overheid reden kunnen zijn om actiever toezicht te houden op de verkoop van kerkgebouwen.

Nauwelijks toezicht op de verkoop van kerkgebouwen

Maar van dat toezicht is nauwelijks sprake, met als excuus de scheiding tussen kerk en staat, die de overheid op afstand dwingt. De Amsterdamse burgemeester Femke Halsema gaf om die reden onlangs nog aan niets te kunnen betekenen voor religieuze gemeenschappen die in Amsterdam op zoek zijn naar een kerkgebouw. Het is de vraag of dat antwoord niet wat al te makkelijk voorbij gaat aan de maatschappelijke betekenis die

cultureel en kerkelijk erfgoed heeft. Erfgoed dat nu vaak wordt verbouwd tot kinderdagverblijf of klimhal.

Dat kerkverkoop doorgaans zijn oorzaak vindt in geldgebrek, veroorzaakt door teruglopend kerkbezoek, is op basis van cijfers van het eerder genoemde Kaski heel voorstelbaar. Maar teruglopend kerkbezoek is niet de enige factor die de kerkbalans negatief doet doorslaan.

‘Kindermisbruik kost kerk ruim 60 miljoen euro’, schreef *NRC* een aantal jaren geleden. De krant berekende dat slachtoffers 43,2 miljoen euro aan smartengeld kregen uitgekeerd. Geld dat ergens vandaan moet komen. In Frankrijk, de Verenigde Staten en Canada zagen bisdommen zich genoodzaakt kerkelijk vastgoed te verkopen om slachtoffers te kunnen compenseren.

‘Wangedrag geestelijken leidt tot verkoop kerken’, schreef *EW* in 2018 over een bisdom in Tasmanië. Of dit ook in Nederland gebeurde, is niet bekend, maar ook niet ondenkbaar.

Conservatieve pastoors zorgen voor een leegloop

Het optreden van conservatieve pastoors blijkt op meerdere plaatsen een rol te hebben gespeeld. Zo zorgde een pastoor in Hilvarenbeek voor leegloop nadat hij appjes met hakenkruizen had verstuurd, mensen had uitgemaakt voor duivelskind en het populaire zangkoor naar huis had gestuurd. Dezelfde pastoor had eerder al voor leegloop gezorgd in een kerk in Wamel vanwege zijn homo-onvriendelijke kerstpreek, zo berichtte het *Brabants Dagblad*.

‘Pastoraal terrorisme’ noemt Gerard Rooijakkers (62) het, cultuurhistoricus, etnoloog en Noord-Brabander. Een heftige term, dat weet hij ook wel, ‘en een beetje provocerend ook’, zo geeft hij toe. De paus noemt het klerikalisme waarbij priesters zich boven de gewone mens plaatsen ‘een groot pastoraal kwaad’.

Met de term ‘terrorisme’ hekelt Rooijakkers het feit dat aloude gemeenschappen worden vernietigd, doordat pastoors en priesters ‘zichzelf op een voetstuk van alwetendheid hebben gezet en met een soort gewijde arrogantie voorbij gaan aan de standpunten van parochianen’. De grote rol die zij zichzelf daarmee toebedelen, waarin ze de wijsheid in pacht hebben, werd vroeger misschien algemeen geaccepteerd. Maar nu niet meer.

Er wordt onherstelbare schade aangericht

Om de impact van de teloorgang van de kerkgemeenschappen goed te begrijpen, moeten we volgens Rooijakkers terug naar vroeger. Naar de ‘*commons*’, de gemeenschappen waar van oudsher andere regels golden met betrekking tot bezit. Met ‘*commons*’ – denk in het Engels aan ‘*common goods*’ en in het Frans aan ‘*bien commun*’ – doelt Rooijakkers op groepen mensen die van onderop samen zaken deelden en beheerden en daarover

zeggenschap hadden. Mensen die met dubbeltjes en kwartjes en erfenissen een hele kerkgemeenschap in stand hielden.

‘Die commons zijn tegenwoordig eigenlijk vooral gereduceerd tot vrijwilligers, zónder zeggenschap. Die mogen wel meedoen. Die mogen wel deelnemen maar niet deelhebben. Dat is precies het verschil. Die parochianen mogen allemaal deelnemen, graag zelfs, maar niet deelhebben, dat wil zeggen geen zeggenschap hebben, geen invloed op wat er gebeurt.’ Rooijakkers ziet hoe ze resoluut aan de kant worden geschoven. ‘Die mensen wordt groot onrecht aangedaan, omdat er wordt voorbijgegaan aan de ongeschreven rechten die ze van oudsher hebben.’

De *commons*, in Brabant vroeger aangeduid als ‘*de gemeynt*’, waar ons begrip ‘gemeente’ vandaan komt, droegen bij, in de veronderstelling dat alles ten goede zou komen aan de eigen gemeenschap. Mensen werden begraven in wat toen heette ‘gewijde grond’. De grond rond de kerk. Het idee was dat ze daar, bij wijze van spreken, eeuwig begraven - zouden zijn.

Die graven worden nu rücksichtslos geruimd, zelfs al hebben ze monumentale waarde. Daarmee wordt voorbijgegaan aan de rechten van voorouders, vindt Rooijakkers. ‘In onze samenleving doen de doden niet meer mee.’

In andere culturen wel. In Europa worden alleen de rechten van de levende mensen geaccepteerd en gerespecteerd. Het idee dat er ook rechten zijn van voorouders, en dat er ook rechten zijn van ongeborenen in de toekomst, is volgens Rooijakkers volledig afwezig. ‘Dat ook de doden meepraten, dat ook de ongeborenen rechten hebben en onderdeel zijn van onze keten: als je er zo naar kijkt, wordt hen nu een groot goed ontnomen, voorgoed, door die kerken te vervreemden.’ Voorbijgaan aan deze onvervreemdbare rechten richt volgens hem veel onherstelbare schade aan.

‘Wat als de mensen in Rome rond 1800 zo met de kerken waren omgegaan als wij nu?’

Dan was het allemaal gesloopt. Dan was er van al dat moois niet veel meer over.’

Kerk heeft veel meer betekenis dan alleen een liturgisch gebouw

Het gaat niet om stenen, zegt Rooijakkers, het gaat om dragende gemeenschappen die van generatie op generatie dingen doorgeven. Die waarde geven aan een kerk. De kerk heeft veel meer betekenis dan alleen maar een liturgisch gebouw. Het is een plek van samenkomst. Het zijn memorie-objecten, herinneringsruimten waar heel veel verwijzingen naar vroeger zijn. Het zijn identiteitsbakens, ze geven de mensen een gevoel van eigenheid, hun horizon wordt bepaald door een kerk. ‘Als mensen de kerktoren zien, dan weten ze: ik ben weer thuis.’

Kerken zijn herinneringsruimten. Beeld: Guido Benschop

Aan al die rijke betekenislagen wordt voorbijgegaan door ‘bezit’ alleen maar te definiëren aan de hand van het burgerlijk wetboek.

‘De kerk laat zijn oren volledig hangen naar de opvatting van bezit zoals die in het wetboek is verwoord,’ vindt Rooijakkers. Privébezit als het grootste en best beschermde goed. De eigenaar bepaalt en mag vrijelijk verkopen. Rooijakkers heeft de bisschop erop aangesproken. ‘Het recht is niet altijd rechtvaardig, heb ik hem gezegd, kom op voor de ongeschreven rechten van de mensen. Niet alleen van de mensen hier en nu, maar ook van onze voorouders en de ongeborenen.’

Weerwoord Bisdom Den Bosch

Onttrekking van een kerk wordt volgens het bisdom zorgvuldig en multidisciplinair afgewogen. Er is geen relatie tussen de compensatie van misbruikslachtoffers en de verkoop van kerkgebouwen. De compensatie is volledig betaald uit het vermogen van het bisdom. Het bisdom ontvangt geen geld uit de verkoop van kerkgebouwen.

Op de vraag hoe inspraak voor parochianen is geregeld, antwoordt de bisschop dat het kerkbestuur verantwoordelijk is voor onderbouwing van het onttrekkingsbesluit en ‘informatiebijeenkomsten’ houdt ‘om de lokale geloofsgemeenschap hierin mee te nemen’. De bisschop heeft ook een verantwoordelijkheid, waarbij ‘het welzijn van de gelovigen en het canonieke recht uitgangspunten zijn’.

Het bisdom benadrukt dat het beleid gericht is op het openhouden van kerken en het versterken van het geloof, met speciale aandacht voor jongeren en gezinnen via missionaire projecten. Dat er met conservatieve pastoors leegloop wordt gecreëerd, is voor de bisschop ‘totaal onherkenbaar’. Het bisdom kent ook geen signalen van belangenverstrengeling en zegt daar met parochies uiteraard, voor te waken. Het onttrekkings- en verkoopproces is omgeven met ‘de nodige *checks and balances*’.

In het geval van de Joanneskerk in Oisterwijk kregen de bezwaarmakers gelijk en werd het sluitingsbesluit vernietigd. ‘Vanzelfsprekend’ heeft de bisschop dit opgevolgd. De kerk is nog open, en het is aan de pastoor om het rooster voor vieringen te bepalen. De bisschop handelt in lijn met het decreet en het Vaticaan. Dit blijkt ook uit het feit dat de pauselijke vertegenwoordiger in Nederland hem nog niet ter verantwoording heeft geroepen.